

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Збірник наукових праць

*Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск 16

Рівне-2009

„Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 16. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2009. – 313 с.

Збірка вміщує результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на I Міжнародній науково-практичній конференції молодих дослідників, аспірантів, магістрантів 9-10 грудня 2009 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, ректор Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог);

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ);

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський);

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці);

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ);

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне)

Згідно постанови президії ВАК України часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії” визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 27 листопада 2009 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.10.2009 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

б) практичному – проведення спільних навчань антитерористичних силових структур країн-членів організації для відпрацювання чіткого механізму дій в боротьбі з терористичними групами та підготовка кадрів для антитерористичних формувань. Провідну роль у координації дій держав-членів ШОС у боротьбі з міжнародним тероризмом відіграє регіональна антитерористична структура.

Джерела та література

1. Лукин А. В. Россия и ШОС /А.В.Лукин // Аналитические доклады научно-координационного совета по международным исследованиям МГИМО (У) МИД России. – 2007. – № 6. – С. 1 -19.
2. Набиев В. Государственная политика в области международного сотрудничества по борьбе с терроризмом / В. Набиев // Власть. – 2007. – № 8. – С. 23 –31.
3. Чуфрин Г. С. ШОС: quo vadis? /Г. С.Чуфрин // Международная жизнь. – 2008. – № 6. – С. 53 – 65.
4. Может ли ШОС защитить от террористов? Интервью 1-го зам. МИД России В. И. Трубникова. – Режим доступа: <http://www.centrasia.ru/newsA.php4?st=1082721000>
5. Региональная антитеррористическая структура (РАТС). – Режим доступа: http://www.ecrats.com/ru/rats_activity/about
6. Шанхайская организация сотрудничества – официальный сайт. – Режим доступа: <http://www.sectesco.org>
7. Russia and China rattle sabres with joint war games. – Режим доступа: <http://www.guardian.co.uk/world/2005/aug/19/russia.china>

УДК [94:32]:167

Ігор Десятничук, к.і.н., доц. кафедри всесвітньої історії
Рівненського державного гуманітарного університету

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Діяльність неомарксистських критиків соціалістичного авторитаризму та падіння соціалістичних режимів у Радянському Союзі та країнах Центрально-Східної Європи викликали відродження і піднесення ідей громадянського суспільства як політико-правової альтернативи країн, що вступили на шлях реформ. Зацікавленість цією тематикою повернулася після краху комуністичної системи, коли стало зрозуміло, що їй не вистачало саме громадянського суспільства [1].

Більше того, концепція громадянського суспільства поступово набула в деяких країнах значення головного орієнтиру суспільної думки. Ця концепція об'єднала у собі нову стратегію (як радикально реформаторську, так і еволюціоністську) трансформації диктаторських режимів на підставі ідей самоорганізації суспільства, перебудови суспільних зв'язків поза межами державного авторитаризму, апеляції до незалежної громадськості не через офіційні, контрольовані державою канали спілкування [2, 171].

Загально визнано, що громадянське суспільство є необхідним компонентом демократичного політичного простору і правової держави. Оскільки концепція розвитку громадянського суспільства перетворилася у Східній Європі на одне з головних гасел у боротьбі за демократію, вона може виконувати ту ж функцію і у боротьбі із наслідками посткомуністичних або будь-яких інших авторитарних тенденцій. У той же час на Заході в громадянському суспільстві побачили потужні чинники для поживлення суспільної ініціативи, опору бюрократизації та корупції і поширення сфери прав людини, зменшення будь-яких форм насильства та редукування державно-політичної влади до самоврядних організацій. До того ж, зростання міжнародного обігу капіталу, конкуренції на світовому ринку і прірви між бідними та багатими, загострення локальних конфліктів і воєн, превальовання держав на перехідному етапі розвитку і, як наслідок, криза державного управління та обмеженість державного сектора лише актуалізують концепцію громадянського суспільства у всьому світі [4; 3, 31-35].

Між тим, саме поняття громадянського суспільства не може слугувати надійною основою для теоретичної дискусії, оскільки на червень 2003 року в світі існувало 57 варіантів тлумачення його дефініції [5, 14]. Більшість з них сформульовано в межах політологічних, соціологічних, філософських студій. При цьому сучасні дослідники схильні звертатися скоріше до історії ідей про громадське суспільство, аніж до реальних механізмів функціонування структур такого суспільства. Завдання ж історика не лише дати визначення поняття громадянського суспільства, а й показати процес його становлення у конкретний час у конкретній країні, етапи його формування, еволюцію та специфіку цього процесу [6, 15].

Розглядаючи різні підходи до визначення природи громадянського суспільства, слід враховувати те, що воно не має загальної, назавжди встановленої форми. Для ранніх спроб інтерпретації громадянського суспільства (Т. Гоббс, Дж. Локк) характерним було ототожнення та взаємозамінність понять

“громадянське суспільство” і “держава”. Хоча вже тоді Локк дійшов висновку, що “абсолютна монархія... (держава не утворена добровільно знизу – І.Д.) насправді не сумісна з громадянським суспільством...” [7, 131]. Даний підхід ототожнює прагнення, завдання, потреби держави та громадянського суспільства, оскільки не передбачає чіткого розрізнення і взаємодії або антагонізму державних та суспільних інституцій. Його використання в сучасних умовах неодмінно привело б нас до невизнання тоталітарної держави власне державою [8, 43].

Вперше чітку та істотну відмінність між громадянським суспільством і державою, що засновувалась на потребі дотримання громадянських прав людини, виразно обґрунтував Т. Пейн. За його словами “уряди постають або з народу, або над народом” [9, 52], що означає необхідність держави, утвореної суспільством, в якості гаранта прав людини, пріоритет у здійсненні яких належить самому суспільству.

Ця традиція була продовжена Г. В. Ф. Гегелем, який достатньо послідовно проводив думку щодо розрізнення громадянського суспільства і держави на основі інтерпретації значення свободи в процесі історичного розвитку. В подальшому такий розподіл супроводжувався різними оцінками. Сам Гегель, вважаючи громадянське суспільство у чистому вигляді абстракцією, доводив вищість держави стосовно до індивіда і такого суспільства.

Засновник марксистської традиції у вивченні громадянського суспільства А. Грамші звернув увагу на те, що воно включає не тільки недержавні, а й напівдержавні або посередницькі між суспільством і державою інститути, такі як політичні партії, судову систему, державні освітні заклади, органи місцевого самоврядування [10, 285]. В цілому громадянське суспільство розглядалось цією традицією як окрема структурна частина держави. Схожі підходи, згідно яких держава являє собою більш високу ступінь, ніж інститути громадянського суспільства, знаходимо в роботах І. Бентама, Ж. Сімонді, Л. фон Штейна.

Протилежною тенденцією стало піднесення громадянського суспільства над державою, що сформувалась на основі ідеї Дж. Локка про підпорядкованість держави (уряду) інтересам усіх існуючих під його керівництвом індивідів. Особливо яскраво вона була виражена у Т. Пейна, який розглядав громадянське суспільство тільки як благо, а державу лише як необхідне зло [11, 19]. Чи не вперше він оцінює стан суспільства і уряду в сенсі їх взаємовідповідності чи адекватності. Ця думка була продовжена Токвілем, який вважав антагонізм, що виникає між громадянським суспільством і державою, свідченням неадекватності між суспільною дійсністю та її державною організацією врядування в тому випадку, коли держава підноситься понад суспільні форми самоврядування. Оскільки пріоритет за суспільними чинниками, то зняття конфлікту передбачає зміну політичної форми організації влади.

У поміркованій формі ця позиція характерна також для Дж. С. Мілля. При цьому кожен із представників ліберально-демократичного напрямку, включаючи К. Поппера та Ф. А. Хайєка, вносив щось своє, однак всі вони залишались ортодоксальними в розумінні взаємодії громадянського суспільства і держави як певного протистояння сил, що формують загальну силу суспільства – можливостей усіх власників і можливостей усіх чиновників.

Серед перших спроб критики засад громадянського суспільства необхідно згадати спадщину А. Росміні та К. Маркса. Перший з них виділив фальшиві принципи, що заступають справжню природу громадянського суспільства і поширюються громадською думкою. Другий став найрадикальнішим критиком громадянського суспільства, оскільки вбачав спосіб усунення джерел суспільної несправедливості в усуненні всіх принципів, що підтримують таке суспільство.

У ХХ ст. найістотношою ознакою видозміни тлумачення природи громадянського суспільства стало остаточне зміщення його теоретичного обґрунтування від детерміністичного до інтерпретативного сенсу. Водночас, в цей період старі суперечності відносно природи громадянського суспільства були актуалізовані, коли розгорнулася дискусія відносно можливостей поширення громадської активності та здатності громадських організацій автоматично підтримувати демократію. Більше того, були висунені скептичні погляди на тотожність сучасного громадянського суспільства його первинним зразкам. Так, угорський соціолог А. Селігмен вважає, що засади громадянського суспільства були підірвані лібералізмом і соціалізмом – і це реально відображало розмивання громадянського суспільства на Заході. Автор розвиває думку, що ідея громадянського суспільства є неадекватною для розв’язання сучасних проблем, і гасло громадянського суспільства корисне як якийсь етичний ідеал, як стимул різних суспільних рухів [12, 17].

Недоліком цих підходів стало те, що вони розглядають громадянське суспільство окремо від його взаємовідносин із державою і, таким чином, не приділяють уваги чи не найбільш визначальному фактору в його аналізі. Проте, врахування цього фактору також породжує численні проблеми, які є причиною давніх суперечок щодо переваги держави або суспільства у забезпеченні суспільного блага. Велика група політологів у даному політичному дискурсі є послідовниками С. Хантінгтона, який у своїй книзі “Політичний порядок у суспільствах, що трансформуються” підкреслював провідне значення сильних політичних інститутів для ефективного і безпомилкового функціонування демократії. Як правило, зусилля цієї групи вчених, серед яких провідне місце займають Т. Карозерс, О. Енкарнасьон, Ш. Берман, спрямовані на деміфологізацію громадянського суспільства як панацеї проти економічної депресії,

авторитарних політичних систем, загального зубожіння громадян і т.д. В Україні найбільшого розголосу в даному сенсі набула стаття В. Литвина “Громадянське суспільство: міфи та реальність” [13, 4], що вирізняється застережливим характером щодо некритичного сприйняття і застосування концепції. При цьому автор безпосередньо пов’язує посилення громадянського суспільства із послабленням держави і штучно розмежовує поняття “громадянське суспільство” і “правова держава”.

На іншому полюсі точка зору так званих “неотоквіліанців”, очолюваних Р. Патнемом, які на перше місце ставлять фактори соціуму та культури, тоді як держава розглядається як наймана структура, основним призначенням якої є обслуговування інтересів громадян. Участь громадян, а не окремих інституцій або зацікавлених груп у створенні держави, дає привід стверджувати їм про право людей на участь у політичних рішеннях держави і контроль за нею. При цьому більшість прихильників даного підходу вважають, що будь-яка політична влада, особливо державна, якими б не були її соціальна природа і мотивація дій, має тенденцію до розширення своїх повноважень і встановлення тотального контролю над суспільством.

Більш раціональним є використання думки про тісний зв’язок між державою і громадянським суспільством, незважаючи на всі їх відмінності, про що говорили Гегель, де Токвіль та інші. Адже лише завдяки взаємодії між державою, ринком і представниками громадянського суспільства виникає необхідне для демократії “поле напруги”, яке породжує консенсус і стабільність. Держава як соціальний суб’єкт і офіційний представник всього суспільства відіграє значну роль, особливо в умовах перехідних періодів, коли народжуються та легітимізуються нові інституції, відбуваються докорінні зрушення у свідомості людей. Саме по собі громадянське суспільство не може здійснити зміну режиму, оскільки ініціатива завжди в руках політичних еліт, які здатні втілювати стратегію переговорів, досягати компромісів [2, 173].

Однак, все вищесказане не означає, що виконавча влада є ефективним інструментом для розвитку громадянського суспільства. Адже “контроль і управління, що є механізмами бюрократичної стабілізації, не можуть бути комунікаційними моделями, які визначають відносини між державою і громадянським суспільством” [14, 4]. Іншими словами, наївно очікувати проявів суспільної активності за допомогою указів, тому спрямованість цієї активності в значній мірі залежить від політичного контексту і зрілості політичних інститутів.

Незважаючи на те, що основою незалежності громадянського суспільства від держави і обмеження сваволі останньої є конституційне проголошення прав і свобод, державну владу недостатньо обмежити в юридичному відношенні – вона повинна регулюватися рівновагою соціально-політичних сил, коли стабільність досягається шляхом компромісу соціально-політичних інституцій [15, 3].

Міць держави, заснованої на пригніченні громадянських інститутів, є вразливою і швидкоплинною. Тому держава і громадянське суспільство мають розвиватися у тандемі, а не за рахунок одне одного. Держава потребує надійної опори в суспільстві, тоді як громадянське суспільство потребує державу, яка сприяє і створює необхідні рамкові умови для розвитку і діяльності суспільних інституцій.

Значним внеском у розвиток концепції громадянського суспільства в ХХ ст. стала теорія публічної сфери Ю.Габермаса, який поряд із добровільними асоціаціями найважливішим інститутом громадянського суспільства вважав сферу публічної комунікації [6, 24]. Остання безпосередньо пов’язувалася із публічною відкритістю суспільства та держави, коли громадяни є не лише суб’єктом політики чи економіки, а й прагнуть до спільного взаємовизнання.

Іншою проблемою є розбіжність між вузьким і широким розумінням громадянського суспільства. У вузькому розумінні громадянське суспільство базується виключно на ліберальних цінностях особистої незалежності, забезпеченні прав людини і т.д. У такому вигляді громадянське суспільство уявляється носієм виключно індивідуального, приватного інтересу, який протистоїть суспільному. Однак не слід забувати, що механізми реалізації інтересів, пов’язаних із цінностями особистості та приватної власності, завжди були груповими, що не могло не накласти відбиток на саму систему цінностей. Отже, широке розуміння громадянського суспільства передбачає його співвідношення із колективістськими та груповими традиціями.

Відповідно, суперечливою є думка, що пов’язує встановлення громадянського суспільства із руйнуванням усіх солідарних зв’язків і перетворенням людей в індивідуалістів, які ведуть боротьбу виключно за власні інтереси [16, 5]. Справжня особистість виникає лише на основі групової свідомості, і питання лише в тому аби групові форми солідарності не придушували індивідуальності людини, а сприяли її проявам.

Таким чином, під поняттям “громадянське суспільство” слід розуміти систему незалежних від держави суспільних інститутів та неформальних соціальних зв’язків і відносин, посередництвом яких громадяни проявляють свою суспільну активність з метою забезпечення реалізації своїх інтересів і захисту своїх прав і свобод.

Водночас при вивченні суспільств, у яких державний сектор домінує, а влада прагне контролювати прояви громадського життя поняття “громадянське суспільство” припустимо використовувати як

позначення певного процесу комунікації між державою і громадянином. При цьому поняття “громадянин” розкривається через поняття “участь”, тобто через діяльність громадянина в різних громадських інституціях та організаціях [17, 63].

Оскільки в авторитарних політичних системах незалежні (наскільки це можливо) від держави організації є острівцями громадянської активності, які при наявності відповідних умов розширюються до рівня громадянського суспільства, у концептуальному плані ефективно уявляється більша увага до його інституційних структур. При цьому слід зауважити, що не кожна система недержавних відносин та інститутів може виступати в якості основи громадянського суспільства. Широко ця проблема була сформульована Е. Гелнером, який окремо виділяє сегментарне суспільство, характерне для перехідних суспільств, в яких “дійсно, і плюралізм, і опір тиску центру наявні, однак таке співтовариство надає своїм членам зовсім не той вид свободи, що ми очікуємо і вимагаємо від громадянського суспільства” [18, с. 18].

У ракурсі горизонтальних зв'язків структура громадянського суспільства складається із соціальної сфери (сім'я, громадські організації, місцеве самоврядування) та духовної сфери (осередки освіти і культури, громадянські свободи). До структур, які становлять ядро громадянського суспільства (за умови, що всі вони не є частиною державних структур або позбавлені прямого впливу держави), потрібно віднести профспілки, етнічні асоціації, церкву і релігійні спільноти, студентські, культурні, спортивні спілки, політичні клуби, об'єднання по захисту прав споживачів, жіночі організації і т.д.

Незважаючи на всі свої суспільні функції, усі вищезазвані групи, об'єднання і організації так чи інакше є втягнутими у політичну сферу і складають політичний вимір громадянського суспільства, його політичну інфраструктуру. Спроби зацікавлених груп добитися тих або інших рішень від державної адміністрації надають їх діям політичного характеру, а їх самих роблять суб'єктами політичних відносин. При цьому зацікавлені групи не прагнуть жодної політичної відповідальності, не ставлять на меті завоювання державної влади, а обмежуються здійсненням впливу на неї, виступаючи як групи тиску. Таким чином, громадянське суспільство є носієм політичного начала і в цьому смислі доцільним є використання тези про те, що політичний вимір історичного процесу визначається рухом від традиційного суспільства до громадянського [19, 4].

Завжди є важливим, аби на шляху утвердження цінностей громадянського суспільства влада і громадськість усвідомлювали необхідність публічного діалогу, в якому б погоджували своє бачення шляхів розвитку, пріоритетів реформування. В цьому сенсі важливим фактором є консолідація усіх суспільних сил навколо стратегічних цілей своєї держави. Найбільшою проблемою тут, як правило, є подолання недовіри як влади до третього сектора, так і громадськості до представників держави. Часто правлячі кола вбачають у гетерогенності та розмаїтті громадянського суспільства фактор, який серйозно заважає його консолідації. Тому виникає спокуса консолідувати суспільство адміністративними методами.

Вже концепція соціальності Аристотеля містила ідею розмаїтості як необхідної умови розкриття й розгортання єдності [20, 23]. Безпосередньо громадянське суспільство з позицій конфліктності інтересів різних груп і фракцій розглядав де Токвіль. При цьому ним були запропоновані механізми збалансування загальносуспільних і групових інтересів [20, 253]. В ХХ ст. Т. Парсонс звернувся до концепту громадянського суспільства в контексті моделі соціальної диференціації та інтеграції. При цьому консенсус визначався як найважливіша форма існування солідарності в соціетальній громаді [21, 119]. Тому слід пам'ятати, що культурне розмаїття є важливим ресурсом цивілізованого узгодження усіх часткових інтересів з точки зору “загального блага”. Завданням держави є раціонально збалансувати згадані інтереси, перетворивши джерело можливих конфліктів на дієвий фактор процвітання. А це можливо здійснити лише через форми колективної участі у визначенні майбутнього своєї держави і суспільного впливу на процес прийняття рішень. Не можна не погодитись із тим, що „організації та діючі особи громадянського суспільства позитивно впливають на суспільний діалог з метою подолання крайнощів у розумінні “суспільного блага” і сприяють формуванню громадської думки, а цим і збереженню рівноваги у суспільстві” [22, с. 4].

Отже, спільним для більшості інтерпретацій громадянського суспільства є визнання того факту, що останнє складається як простір здійснення свободи. Врахування ролі культурної традиції, без чого неможливе розуміння функціонування структур громадянського суспільства, означає, що останнє має еволюційну історичну природу, тобто складається не відразу, а розгортається як громадянський поступ певної спільноти. Відповідно завданням історичної науки є не лише вивчення цієї традиції, джерел та передумов розвитку громадянського суспільства, а й характеристика рівня розвитку його структури та відповідних соціальних, політичних, релігійних та етнокультурних проявів у конкретні історичні періоди.

Джерела та література

1. див. Гелнер Э. Условия свободы / Э. Гелнер. – М., 1995. –186 с.

2. Арато Е., Коген Д. Громадянське суспільство: відродження та реконструкція концепції / Е. Арато, Д. Коген // Демони миру та боги війни. Соціальні конфлікти посткомуністичної доби. – К.: Політична думка, 1997. – С. 169-181.
3. див. Найт Б. Громадянське суспільство: основні факти / Б. Найт // Громадянські ініціативи. – 1999. – № 3. – С. 31-35.
4. Darendorf R. Economic Opportunity, Civil Society and Political Liberty // UN Ressearch Institute for Social Development. – 1995. – Vol.3, № 11. – S. 1.
5. Корені трави: громадянське суспільство в Україні: стан та перспективи розвитку / Упорядк.: І.Підлуська та ін. – К.: Фонд “Європа ХХІ”, 2003. – 288 с.
6. Пожарская С. П., Намазова А. С. Основные этапы формирования гражданского общества в странах Западной Европы и России в XIX – XX веках / С. П. Пожарская, А. С. Намазова // Новая и новейшая история. – 2006. – №3. – С.15-29.
7. Локк Дж. Два трактата про врядування / Дж. Локк. – К.: Основи, 2001. – 265 с.
8. Четвернин В. А. Демократическое конституционное государство: введение в теорию / В.А. Четвернин. – М., 1993. – 285 с.
9. Пейн Т. Права людини: пер. з англ / Т. Пейн. – Л.: Літопис, 2000. – 288 с.
10. Грамши А. Тюремные тетради: в 3-х ч.: пер. с итал / А. Грамши – М.: Политиздат, 1991. – С. 285.
11. Литвиненко Ю. Истинный мир (взгляд со стороны): кн.1: Гражданское общество и государство / Ю.Литвиненко – К.: Криница, 1999. – 205 с.
12. Гражданское общество. Мировой опыт и проблемы России. – М.: Эдиториал УРСС, 1998. – 312 с.
13. Литвин В. Гражданское общество: мифы и реальность / В. Литвин // Зеркало недели. – 2002. – № 3. – С. 4.
14. Немиря Г. Семь мифов или попытка “корректирующего прессинга”? / Г. Немиря // Зеркало недели. – 2002. – № 3. – С.3.
15. Лавринович О. Чи можливе в Україні громадянське суспільство? О. Лавринович // Громадянські ініціативи. – 1999. – № 2. – С. 3.
16. Коваленко А. Большая цель маленькой формулы / А. Коваленко // Зеркало недели. – 2002. – № 5. – С. 5.
17. Проблемы формирования гражданского общества. – М.: Институт социологии РАН, 1993. – 307 с.
18. Гелнер Э. Гражданское общество и его исторические соперники / Э. Гелнер – М.: МШГН, 2004. – 240 с.
19. Кульчицкий С. Поступь истории: новое видение / С. Кульчицкий // Зеркало недели. – 2002. – № 18. – С. 4.
20. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях / А. Карась. – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2003. – 520 с.
21. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс. – М., 1997. – 244 с.
22. Штюдемани Д. Гражданское общество в Германии / Д. Штюдемани // Зеркало недели. – 2002. – № 5. – С. 4.

УДК 94:061 (=161.2)(437.1/2) “1993/2006”

Анастасія Гайдукевич, викладач кафедри всесвітньої історії
Рівненського інституту слов'язнавства Київського славистичного
університету

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (1993-2006 РР.)

Зацікавленість дослідженням української діаспори, чинників та обставин її діяльності, процесів інтеграції у суспільство країн проживання та прагнення збереження етнічної самобутності активувалась із здобуттям Україною незалежності. Українські науковці звернулися до досліджень різних аспектів розвитку української діаспори в країнах Європи, що відображено у низці робіт В. Трошинського, І. Кураса, Л. Кононенко, Ю. Макара, М. Мушинки, Ю. Покальчука, М. Розумного, Н. Совінської, В. Турянці. Проте, здебільшого основну увагу науковців привертала організації української діаспори в США та Канада, з огляду на їх тривалу та активну діяльність протягом ХХ століття. Наступною хвилею стало дослідження діаспори в країнах, де проживають не лише українські мігранти, але й етнічні українці, що є автохтонними мешканцями певних територій (Польща, Словаччина, Румунія). Чеські українці цікавили науковців лише при розгляді міжвоєнного періоду історії даної країни. Основне завдання даної роботи є розглянути процеси формування нової когорти українських діаспорських організацій в Чеській республіці та проаналізувати їх діяльність.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Луговий Олег (Одеса) Найм скандинавських воєнків у Київській Русі та Візантії в цифрах	3
Юсупович Адріан (Варшава, Польща) К вопросу о назначении игумена Стефана Владимирским епископом	7
Нагірний Віталій (Краків, Польща) “Да и Галич”: з історії відносин галицько-волинських князів із монголами у 1240-х рр.	9
Кузьма Тетяна (Рівне) Організація державного апарату: від Київської Русі до конституції Пилипа Орлика	12
Рибачок Ірина (Острог) Єврейська та татарська громади в містах Південно-Східної Волині в кінці XVI – першій половині XVII століття	17
Васильсва Ольга (Київ) До структури управлінського апарату гетьманського двору: дозорці та старости гетьманських маєтностей (1687–1734 рр.)	20
Конопка Наталія (Острог) Розв’язання малоросійським військовим губернатором Миколою Григоровичем Репніним проблем міського урядування	24
Мацко Наталія (Тернопіль) Взаємовідносини російських військовослужбовців із населенням Правобережної України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)	29
Кізлова Антоніна (Київ) Списки чудотворних ікон у системі святинь Києва кінця XVIII – початку XX ст.	33
Тимочко Ірина (Рівне) Кременецьке Свято-Миколаївське Богоявленське братство: ретроспектива	36
Косар Ірина (Івано-Франківськ) Діяльність Володимира Охримовича у студентському товаристві “Академічне братство”	39
Дацків Ігор (Тернопіль) Формування зовнішньополітичної концепції Українською Центральною Радою від автономії до незалежності	43
Хома Іван (Львів) Становище Окремого загону Січових Стрільців на час листопадового повстання у Львові	47
Долганов Петро (Рівне) Євреї в спектрі економічної політики ЗУНР	51
Заставецька Наталія (Тернопіль) Популяризація ідеї збереження пам’яток у Східній Галичині у 1920–1930-х р. (на прикладі діяльності Національного музею у Львові)	54
Гуменюк Оксана (Рівне) Масові репресії радянського режиму проти населення західноукраїнських земель (1939–1941 рр.)	57
Кратюк Ірина (Рівне) “Шуцманшафт”: місце й роль у контексті українсько-єврейських взаємин часів Другої світової війни	59
Дудка Наталія (Рівне) Військово-політична діяльність Дмитра Паліїва в роки Другої світової війни	62
Шевченко Лілія (Київ) Рівень споживання сільського населення України в роки хрущовської “відлиги” як показник якості його життя	64
Кузьмич Микола (Луцьк) Розвиток промисловості Волинської області в 1950-х – середині 1960-х років	68
Мазуркевич Альона (Київ) Рівень розвитку дошкільних закладів освіти як показник якості життя сільського населення України в 60-х – 80-х рр. XX століття	72
Колядинський Василь (Луцьк) Луцький автомобільний завод в роки незалежності (1991–2008 рр.)	75

Мушкевич Олег (Луцьк) Проблеми формування національної ідентичності та культури політичної свідомості української нації	80
Киридон Алла (Київ) Діяльно-христова церква в Україні: проблемне поле досліджень	83

СЕКЦІЯ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Троян Сергій (Рівне) Колонізаційно-підприємницька діяльність німецького купецтва в Південній Америці у XVI ст.	87
Шеретюк Руслана (Рівне) Перехід уніатів Білорусі в римо-католицизм на початку XIX століття та реакція на нього уряду крізь призму російського імперського законодавства	91
Івчик Наталія (Рівне) Право і безправ'я єврейського населення Російської імперії XIX століття	96
Троян Павло (Рівне) Концептуальні підходи в Німеччині до проблем імперської політики в другій половині XIX ст.	98
Валух Людмила (Рівне) Берлінська конференція (1884–1885 рр.): політична боротьба в Англії навколо питання про її колоніальні здобутки та втрати	101
Даценко Ірина (Київ) Дисертація та інститут наукової атестації в університетах Російської імперії (другої половини XIX – початку XX століття)	104
Кукса Олександр (Мінськ, Республіка Білорусь) Государственно-политическое строительство в 1917–22 гг.: основные тенденции в современной историографии Беларуси и России	107
Бунечко Сергій (Рівне) Аграрна реформа в Польщі: тенденції та особливості (1920-ті роки)	110
Постоловський Руслан (Рівне) Генеза й еволюція чеських національно-демократичних ідей: історичний дискурс	114
Дзюбишина Наталія (Рівне) Реформаційний рух у педагогіці Чехословаччини в міжвоєнний період	119
Боровець Марія (Рівне) Мюнхенська конференція: випадковість чи закономірність історії	122
Сай Галина (Рівне) “Десятилітній план” нової сіоністської організації: амбівалентність оцінки в контексті польсько-єврейських відносин	124
Субот Олександр (Рівне) Політичні чистки у верхівці Комуністичної партії Чехословаччини 1949–1963 рр.: їх причини і характер	127
Купрій Тетяна (м. Бровари Київської обл.) Роль Людвіга Ерхарда у проведенні економічної реформи 1948 р.: досвід повоєнної Німеччини	133
Поспелов Андрій (Одеса) Тероризм в умовах біполярного світу (1960–початок 1990-х рр.): спроба концептуального аналізу	137
Троян Віктор (Рівне) Пан'європейський рух в умовах краху комуністичних режимів у Центрально-Східній Європі	141
Яцечко Світлана (Луцьк) Причини та перебіг грудневих подій в Польщі у 1970 р.	142
Крисенко Дмитро (Київ) США в іраксько-кувейтському протистоянні 1988–1990 рр.: миротворець чи провокатор?	145
Мисан-Мілясевич Володимир (Львів) Шанхайська організація співпраці як провідний учасник антитерористичної боротьби	148
Десятничук Ігор (Рівне) Розвиток громадянського суспільства як об'єкт історичного дослідження	150
Гайдукевич Анастасія (Рівне) Аналіз діяльності українських організацій в Чеській республіці (1993–2006 рр.)	154

СЕКЦІЯ ІІІ. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Синюк Сергій (Рівне) Сліди культурних зв'язків Волині та Малопольщі у волинській книжності доби Володимира Васильковича	159
Тимощук Ольга (Львів) Социніани на Волині	161
Шмид Олександр (Рівне) Трудова імміграція поляків у Волинську губернію (1861–1914 рр.)	165
Немець Віктор (Львів) Весільний етап заручин на Волині і Поліссі: порівняльний аналіз (середина ХІХ – початок ХХ ст.)	168
Борщевич Володимир (Рівне) Культурно-просвітницька, благодійна праця православного духовенства Волині у 20–30-х рр. ХХ ст.	171
Переходько Наталія (Рівне) Медичне обслуговування населення м. Рівного (1921–1939 рр.)	175
Візитів Юлія (Рівне) Волинський Гонтар (Теодосій Довгалюк) – життєвий шлях будівничого пластової домівки	177
Ковальчук Тетяна (Острог) Внесок Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини у розвиток туризму на Волині у міжвоєнний період	180
Самсонюк Тетяна (Рівне) ОУН у Західній Волині осені 1939 – літа 1941 років: вектори державотворчої діяльності та покарання за неї	183
Ленартович Олег (Луцьк) Відновлення організаційної мережі ОУН на Волині у 1939–1941 рр.	187
Булига Ірина (Рівне) Конфліктогенний потенціал міжправославних відносин на Волині у 1941–1942 рр.	190
Доброчинська Валентина (Рівне) Розвиток освіти Рівненщини в умовах окупаційної влади (1941–1944)	193
Абрамчук Катерина (Рівне) Вербувальна політика Німеччини на Волині в період Другої світової війни: особливості та шляхи втілення	196
Ковальчук Іван (Київ) Діяльність УПА на території Житомирської області в 1943 р.	199
Іванченко Володимир (Київ) Обставини загибелі письменниці та учасниці підпілля ОУН (Б) на Рівненщині Людмили Фої	202
Польова Юлія (Київ) Йосип Демчик (“Луговий”) – провідник Дунаєвського та Вінницького надрайонів ОУН (б) на Поділлі (1946–1951)	205
Ільницький Василь (Дрогобич) Керівний склад Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (весна 1945 р.–1952 р.)	207
Борейко Галина (Рівне) Роль “Просвіти” у піднесенні національно-культурної свідомості у 80–90-ті роки ХХ століття	212
Писцьо Віталіна (Рівне) “Голос Сарненщини” – легальний пресовий орган періоду окупації	215
Прокопчук Сергій (Рівне) Початок будівництва “Козацьких могил”	218
Гілевич Ігор (Львів) Польові етнографічні дослідження Полісся України науковцями львівського скансену: історія, географія, тематика, результати та подальші перспективи	221

СЕКЦІЯ ІV.

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Яцечко Тетяна (Луцьк) Історична топографія Кременця Х–XIV ст. за літописними архітектурно-археологічними джерелами.....	226
Красножон Андрій (Одеса) Проблема датування оборонного рову фортеці Білгород на Дністрі	229
Чекурков Василь (Рівне) Археологічні джерела литовсько-польської доби про м. Дубно за матеріалами досліджень 2005 р.	234
Войтюк Олексій (Рівне) Характеристика замку в селі Тайкури на Рівненщині	236
Ващук Дмитро (Київ) Документи великого князя Свидригайла (за матеріалами 22 Книги записів Литовської Метрики)	237
Блануца Андрій (Київ) Земельні надання Сигізмунда II Августа на Волині: джерела дослідження	241
Сажок Оксана (Луцьк) Історіографія бібліотечної та видавничої діяльності церковних православних братств Волинської губернії у другій половині XIX – на початку XX століть	243
Дутчак Олена (Івано-Франківськ) Проблеми інституалізації галицького краєзнавства в українській та польській історіографії	247
Двуреченська Олександра (Дніпропетровськ) Органи міського самоврядування Катеринослава: історіографія питання	251
Музичин Ірина (Івано-Франківськ) Сучасна російська історіографія про зовнішньополітичні плани Росії щодо західноукраїнських земель наприкінці XIX – на початку XX ст.	255
Рябчикова Фаїна (Луцьк) Джерела до вивчення діяльності етнографічного відділу Волинського науково-дослідного музею (1920–1931 рр.)	259
Сова Андрій (Львів) Символіка пластового куреня “Лісові чорти” у Львові	267
Надурак Наталія (Івано-Франківськ) Українська історіографія про зовнішньополітичну діяльність ОУН (1929–1941)	271
Марченко Наталія (Острог) Періодичні видання як історичне джерело	275
Мальована Марія (Івано-Франківськ) Соціально-економічний розвиток західноукраїнськьї земель в 1950-х – першій половині 1960-х рр. у світлі вітчизняної історіографії	278
Корнійчук Любов (Острог) Співпраця Аркадія Жуковського в журналі “Український історик”	282
Хеленюк Анастасія (Острог) Професор Любомир Винар як редактор журналу “Ethnic Forum”	287
Клинова Галина (Рівне) Проблеми давньої історії України у творчості Олександра Домбровського	290
Наконечна Ольга (Івано-Франківськ) Національно-культурне відродження етнічних меншин України у 1985–1991 рр.: вітчизняна історіографія	293
Матлай Любава (Київ) Дипломатія Іспанії в період консолідації (80–90-ті роки XX століття): історіографія проблеми	297
Грачевська Таміла (Дніпропетровськ) Проблеми українсько-турецьких відносин: історіографічна традиція та новітні підходи	302
Годованська Оксана (Львів) Релігійні практики українських трудових мігрантів четвертої хвилі	305
ДАНІ ПРО АВТОРІВ	307
ЗМІСТ	310

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **В.М. Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **В.Б. Самсонюк, Л.М. Федорук**

Обкладинка – **Г.В. Волохов**

Підписано до друку 27.11.2009 р.

Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.

Наклад 300 прим. Обліково-видавничих аркушів 37,9.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету,
вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.